

Марија М. Милтојевић¹

Универзитет у Нишу, Факултет уметности у Нишу,
Ниш, Србија

Кратки
научни прилог

Миомира М. Ђурђановић

Универзитет у Новом Саду, Академија уметности,
Нови Сад, Србија

Мишљење насјавника о засјуйљеносји и значају срјске духовне музике у насјавним јројрамима за Музичку кулјуру у друјом циклусу ојшјеобразовне школе

Резиме: Духовној музици јријисују се различитје функције, од релијјске, васјјне до образовне и развојне. Свођење духовне музике, јоседно срјске духовне музике, искључиво на дуђење релијјских осећања ујшјало је нејјивно на изучавање ове врсје музике у срјском образовном сисјему у јослерјјном јериоду. Међујјим, у јоследњој декади јрошлој века срјска духовна музика јосјјаје део јројрамских садржаја јредметја Музичка кулјура у основним школама. Имајући у виду наведено, аујјори су јосјјавили циљ рада – ујјврдијји засјуйљеносј срјске духовне музике у насјави Музичке кулјуре у друјом циклусу ојшјеобразовне школе и њен значај, јрема мишљењу насјавника. У насјојању да јруже свој дојринос овој дорди од националној значаја аујјори су орјјанизовали исјјраживање чији су задаци били да се ујјврди у којој мери је срјска духовна музика јрисујјна у акјјуелним насјавним јројрамима, јрејорученим садржајима и на часовима, као и коју функцију осјјварује из јерсјекјјиве насјавника. Резулјјити исјјраживања, добијени на узорку од двадесетј четјири насјавника са јтеритјорије Града Ниша, јоказују да насјавници дају значај обради ових садржаја на часовима Музичке кулјуре, да су мишљења да је срјска духовна музика довољно засјуйљена у насјавним јројрамима, као и да се самосјјално образују на ову јјему. Резулјјитима је осликано јренујјно сјјање које може јредсјјављјити и јолазну основу за евенјјуалну дојуну насјавних јројрама у домену јрејорученој избора садржаја срјске духовне музике.

Кључне речи: музичка кулјура, срјска духовна музика, насјавни јројрам, мишљење насјавника, ученици

¹ marija.miltojevic@gmail.com

Copyright © 2023 by the authors, licensee Teacher Education Faculty University of Belgrade, SERBIA.

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original paper is accurately cited.

Увод

Духовна музика данас налази своје место у курикулумима образовног система, иако не постоји јасна дефиниција самог појма. Музикологија под духовном музиком подразумева сву музику која је инспирисана слободном религиозном тематиком. Осим музиколошког, постоје и други приступи духовној музици попут теолошког (музика у служби богослужења) или антрополошког (музика као чинилац уобличавања културе). Појмови црквена, религиозна, сакрална, обредна, литургијска и богослужбена музика додатно отежавају тумачење, јер се користе као синоними или у опозицији (Perković-Radak, 2006). Везивање ове врсте музике искључиво за буђење религиозних осећања, у складу са друштвеним и идеолошким приликама, допринело је готово потпуном одсуству духовне музике из садржаја предмета Музичка култура у периоду после Другог светског рата, бар када се ради о српској духовној музици. У оквиру школског система знања о духовној музици ученици су стицали углавном на примерима западноевропске музике (Cicović Sarajlić i Pavlović, 2018). У последњој декади прошлог века, захваљујући идејно-политичким променама, уводи се верска настава као факултативни, а затим и као изборни предмет, а српска духовна музика постаје део наставног програма предмета Музичка култура у основним и средњим школама. Друштвено-политичке промене допринеле су не само упознавању ученика са традиционалним црквеним напевима (Petrović, 2000) већ српска духовна музика почиње да се изводи чешће на концертима, а добија и своје место у емисијама на радију и телевизијским програмима.

Кроз предмет Музичка култура ученик треба да развије неке од следећих компетенција – подстицање мисаоних активности – критичко, креативно, дивергентно мишљење, искуствено учење, развијање вештина приступања

информацијама и њиховог коришћења, сараднички рад у групи, комуникацијске вештине ради преношења искустава и знања, развијање меморије (*Pravilnik o Planu nastave i učenja za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 2019). Осим наведених, битне компетенције су и развој естетског бића, симболичког мишљења, развој емоционалне и социјалне интелигенције, моторичких способности (Ivanović, 2007). Развој естетског бића додатно ће допринети формирању целокупне личности, јер представља спој чулног и духовног (Žunić, 2008), естетско процењивање, те је важан сегмент у развоју музичких способности. Такође, ова компетенција посебно је значајна за изучавање духовне музике, која треба да кроз активирање чулних и духовних моћи пробуди доживљај религиозног бића (лат. *Homo religiosus*) у ученицима на основу којег они могу да остваре „специфичан начин постојања у свету” (Elijade, 2003: 207).

Својим карактеристикама духовна музика омогућава остварење образовних и васпитних исхода. Мали опсег мелодије, дуже нотне вредности и њихово правилно издржавање су неке од музичких карактеристика које могу да допринесу извођачким могућностима ученика. Од осталих исхода духовна музика може да утиче на: упознавање ученика са народним обичајима, илуструје примере коришћења музике према намени, успоставља везу између врсте музике и догађаја, омогући повезивање музике са друштвено-историјским амбијентом у коме је настала и изводила се, омогући идентификацију елемената духовне музике у класичној музици, допринесе бољем разумевању начина на који је музика повезана са другим дисциплинама (филозофијом, религијом, антропологијом), очувању музичког наслеђа, моралном васпитању, али допринесе и развоју културног идентитета. Сходно наведеним исходима, значајно је истражити колико је област српске духовне музике

присутна у наставним програмима за наставни предмет Музика култура.

Човек као *homo religiosus* и *homo musicus*

Током историје музика је била везана за ритуал, који је, сам по себи, однос према божанском (Bell, 1997). Временом музика се профилисала и настало је оно што данас знамо као духовну музику, која постоји у свим религијама. У том смислу, музика је повезана са религиозношћу, која је као доживљај битна за постојање човека (лат. *homo religiosus*). За приказивање различитих аспеката људске природе, осим наведеног *homo religiosus-a*, користи се и *homo musicus*, као и многи други (Sztajer, 2013).

Homo religiosus (религиозни човек) концепт је са више значења (Sztajer, 2013). Специфичне идеје о религији и људској религиозности налазе се у психологији, социологији, антропологији и другим наукама. Са једне стране, разлози настајања религије траже се у људској психи, са друге, у друштву и околностима у којима живе људи и њиховој култури. Значајно место у тумачењу *homo religiosus-a* припада психоаналитичарима, а у новије време когнитивним психолозима. Према Фројду (Sigmund Freud)², а и Јунгу (Carl Gustav Jung)³, религија и религиозност су универзални феномени. Као психоаналитичар, Фројд настанак религије везује за разрешење сукоба између природе и културе, сукоба између ега и нагона. Религиозност објашњава најпре као колективну неурозу (колективни опсесивни ритуал), да би је потом видео као разрешење Едиповог комплекса, испуњење дечијих жеља, илузију и одржање групне кохезије (Palmer, 2001; Stanojković i Petrović,

2010; Susanto and Idris, 2017; Trebješanin, 2013). Насупрот Фројду, Јунг религију сматра посебним ставом људског духа који би се могао формулисати као брижљиво и савесно посматрање оних динамичких фактора који се схватају као силе које немају рационални моменат (Elijade, 2003). Осим што је религија један од најранијих израза људске душе, Јунг објашњава да је она и један веома важан лични доживљај који за појединца представља искуство са највећом вредношћу без обзира на његов садржај. С тим да Јунг ово искуство узима као првобитно, независно од тога шта су вероисповести од њега начиниле. Јунг постојање Бога идентификује са постојањем архетипске представе божанства која је од суштинског значаја и јаког утицаја и чије појављивање се догађа у кључним моментима људског живота и приписује му ранг дубинског и природног религиозног искуства. Јунг дубински доживљај божанског везује са архетипом Сопства, које је дубински организациони принцип психе и централни архетип смисла. За Јунга религија настаје у оквиру заједнице, али утицај и значење добија на индивидуалном плану (Jung, 1984a; Jung, 1984b; Stanojković i Petrović, 2010; Palmer, 2001).

Савремена когнитивна истраживања религије трагају за одговором на питање зашто је људски ум подложен идејама о натприродним бићима и шта је узрок склоности човека ка религиозно мотивисаном понашању. У људском мозгу постоје веома добро дефинисана подручја која се активирају под утицајем религиозних стимулуса. Они сугеришу да је религиозно осећање сложена појава, са јасном биолошком и социокултурном основом. Василе (Vasile, 2013) указује на везу између појаве религије код праисторијског човека и когнитивног развоја. Из когнитивне перспективе, неки аспекти религиозности, као што су веровање у натприродна бића, ритуално понашање, као и религиозно искуство, добијају подршку у деловању и међусобној интеракцији низа когнитивних ме-

2 Религијом и религиозношћу Фројд се бавио у својим делима: *Принудне радње и њракса религије, Тоштем и шабу, Будућности једне илузије, Мојсије и монотеизам.*

3 Јунг религији посебно посвећује пажњу у делима: *Увод у суштинину мишологије, Архетипови и колективно несвесно, Психологија и религија, О религији и хришћанству.*

ханизама који чине природну архитектуру човековог ума. Когнитивни механизми генеришу религиозност, а њихово постојање у великој мери омогућава да се религиозно мишљење лако сачини, да се лако комуницира и користи у свакодневном тумачењу света који га окружује.

Посебан осврт на религиозност и на *homo religiosus*-а дао је историчар религије Елијаде (Eliade, 2003). Он полази од тога да човеково постојање у свету може бити на два начина, као свето или као профано. Из овога произилазе два света: сакрални и десакрализовани. За Елијадеа религија представља решење егзистенцијалне кризе, док је *homo religiosus* једини човек у пуном смислу, чији је начин постојања увек препознатљив. Он верује да живот има свето порекло и да људска егзистенција остварује своје могућности само уколико је религиозна. Елијадеова подела света рефлектује се и на музику, где налазимо исту поделу – на духовну, црквену, литургијску, сакралну и, са друге стране, световну, профану, народну.

Слична разматрања налазимо код етномузиколога Димитрија Големовића (Golemović, 2006), који наглашава да се у древна времена певало не ради певања, већ да би се певањем профана реч учинила сакралном. Овим је песма постајала одговарајућа одређеном ритуалу. Исти аутор сматра да је, у временима када је човек тражио своје место у природи, када је покушавао да комуницира са различитим силама, песма која је у себи носила поруку била од изузетне важности. Когнитивни развој и спознаја нових и различитих сила које није могао да објасни и које је сматрао божанствима довели су до тога да човек ствара нове обреде, а самим тим и нове песме. Спроведећи етномузиколошка истраживања, Големовић је дошао до закључка да су принципи стварања музике универзални и да су урођени човеку. Ови принципи настали су у далекој прошлости и коришћени су, према речима аутора, безброј пута.

Ако су принципи стварања музике човеку урођени, како тврди Големовић, долазимо до *homo musicus*-а – човека као музичког биће. *Homo musicus* је човек који ствара, изводи и слуша музику. Кирнаскаја тврди да је човек стварао неку врсту музике „када није могао да пронађе разлог за природне појаве, кишу, град и сушу око себе” (Kirnarskaya, 2009: 351). У расправама о човеку као *homo musicus*-у искристалисала су се два става према значају и улози музике, адаптациони са најмање три варијанте и неадаптациони (Honing et al., 2015). Прва варијанта адаптационог схватања музике везује се за Чарлса Дарвина (Charles Darwin), по коме је музика претходила језику. У својој књизи *Човеково порекло* он наводи да је циљ музике да импресионира потенцијалне партнере и омогући продужетак врсте (Darvin, 1922). Према другој варијанти, музика се везује за музичку вокализацију новорођенчади и оних који брину о њима, што омогућава добробит и опстанак новорођених чланова породице (Dissanayake, 2008; Honing, 2013). Трећа варијанта истиче улогу музике у промовисању и одржавању групне кохезије (Dunbar, 2012). Неадаптациони став исказан је кроз ТТМ теорију (енг. *Transformative technology of the mind*), која почива на истраживањима неуронауке. ТТМ теорија тврди да је музика људски изум који може да утиче на немусичке функције мозга као што су језик, пажња и извршне функције, и бави се објашњењем биолошких механизма који леже у основи ових ефеката (Patel, 2010).

У трагању за одговором о вези музике и религије искристалисали су се различити приступи. Оберхоф корен религиозности и музике везује за слушање мајчиног гласа у пренаталном периоду (Oberhoff, 2005; према: Demmrich, 2020). Поједини аутори музику сматрају покретачем религиозних искустава, дубоких емоција и мистичних стања и потенцирају културно-религијски контекст слушаоца музике (културно-психолошки приступ), специфичне каракте-

ристике музике као транскултурне покретаче религиозних емоција (неуропсихолошка позиција) или комбинују културно-психолошка и неуропсихолошка објашњења (Demmrich, 2020).

Музиколошко тумачење појма духовне музике

Различите научне перспективе пружају могућност за тумачење духовне музике на више начина. Појмовно одређење дају, између осталих, теологија (Kavarnos, 1978; Perković, 2000) и антропологија (Merriam, 1964; Riesebrodt, 2010). При дефинисању духовне музике из музиколошке перспективе полазило се и полази од различитих критеријума. Најчешће се као основ узима место извођења музике, текст, језик (Ćicović Sarajlić i Pavlović, 2018). У том смислу, Стефановић (Stefanović, 1989), Дајс (Deiss, 1996) и Маринковић (Marinković, 2017) праве разлику између духовне и црквене музике. Други користе само термин црквена музика, али га различито одређују (Petrović, 2008), а трећи, како наводи Перковић-Радак (Perković-Radak, 2008), користе оба појма као синониме.

Духовна музика и традиционална или народна имају заједничко пореко у ритуалу. Музика је заједно са плесом, глумом и другим елементима ритуала имала, према речима Големовића, „егзистенцијални значај” (Golemović, 2006: 11). Временом се музика ослободила ритуала, десакрализовала и, променивши функцију, постала сама себи циљ. Духовна музика, по мишљењу Големовића (Golemović, 2006), у себи носи остатке те егзистенцијалне потребе за обраћањем вишим силама, док је традиционална или народна она која је израз тренутка у ком је настала. Она на адекватан начин изражава потребе оних који су је стварали. Традиционална музика била је везана за одређене датуме или доба године, као и за догађаје који су важни у човековом животу, као што су рођење, свадба и смрт (Golemović,

2006) и израз је света у коме је настала и у коме комуницира са одређеним историјским временом.

Музиколог Димитрије Стефановић, у зависности од текста, разликује црквену и духовну музику. „Први термин – црквена музика – обухвата музику певану или компоновану на литургијски *textus receptus*, а други – духовна музика – односи се и на песме које својим садржајем обухватају блиску тематику, али нису део *textus receptusa*” (Stefanović, 1989: 83). Лисјен Дајс, католички свештеник, прави разлику између црквене и духовне музике. Црквену музику везује за литургијску музику и ритуалну музику хришћанства, а духовну за ванобредну музику која слави Бога, у коју убраја савремену духовну музику, полифонију, грегоријанске корале, оргуљска дела, популарне религиозне песме (према: Kuburić Borović, 2011). Даница Петровић углавном користи термин црквена музика, под којим подразумева једногласно и хорско литургијско појање које је повезано, вокална и вокално-инструментална дела проистекла из традиције црквеног појања писана за ванлитургијско и концертно извођење (према: Ćicović Sarajlić i Pavlović, 2018). Маринковић пак пише о религиозној, црквеној и духовној музици. Религиозна музика је, по њему, широк појам и повезује је са „религиозним осећањима, личном религиозношћу и духовношћу аутора” (Marinković, 2017: 62). Црквена је „свето предање”, музика која се користи при богослужењу, а духовна обухвата „богослужбену музику која се изводи ван богослужења и ону музику која није богослужбена, а припада некој тачно одређеној религиозној традицији и пракси” (Marinković, 2017: 62). Милоје Николић у објашњењу сложене синтагме „српска православна духовна музика” прави разлику између духовне и црквене музике. Први појам (духовна), по његовом мишљењу, односи се на дела „инспирирана слободном религиозном тематиком”, а црквена на „композиције које су тек-

стом, садржајем и обликом прикладне за употребу у литургијским обредима” (Nikolić, 2000: 76). За Милоша Велимировића место извођења музике је основни критеријум да би се нешто сматрало духовном музиком, посебно на нашем подручју. Расправљајући о развоју духовне музике на Балкану, под овом врстом музике Велимировић подразумева „музичка дела изведена у верским обредима источнохришћанске, односно православне цркве на Балканском полуострву, (Velimirović, 2000: 7).

Имајући у виду поменута одређења духовне и црквене музике, у раду се под термином српска духовна музика не подразумева музика која је везана искључиво за литургијске обреде, већ шире, сва музика са духовном тематиком – она која укључује црквене и ванцрквене обреде, као и компоновану на духовне теме или инспирисану духовном тематиком.

Функције духовне музике

Духовна музика има васпитну, образовну и развојну функцију. Домаћи аутори који су писали о духовној музици наводе неке од исхода на које она утиче. Према Јеротићу (Jerotić, 1994), садржаји духовне музике доприносе оживљавању и преношењу религијских доживљаја у ширем смислу, које може и не мора имати верско обележје. Такође, како наводи Мандић (Mandić, 2017), духовна музика утиче на разумевање националног идентитета. Он такође наглашава и утицај српске духовне музике на децу предшколског и основношколског узраста наводећи да духовне песме уче децу доброти, врлинама (упорности, истрајности), доприносе формирању система вредности, лакшем остваривању међусобне комуникације и стварају осећај припадности свом народу. Кроз духовне песме ученици уочавају „шта је добро, а шта лоше; шта је морално дозвољено, а шта није дозвољено. Оне упућују на правилан однос пре-

ма људима, према својој земљи; на доследност мисли, речи и дела; позитиван однос према раду, материјалним и духовним добрима” (Pavlović, 2013: 673). Ауторка Кубурић Боровић (Kuburić Borović, 2010), уважавајући сложеност савременог живота, истиче да духовна музика доприноси развијању толеранције и васпитања за живот у мултикултуралном и мултиконфесионалном друштву уз уважавања верских заједница (музика римокатоличке цркве) и култура других народа (музика афричких племена, ритуална музика северноамеричких Индијанаца, кинеска музика) и даје шири, антрополошки приступ, који треба да помогне у разумевању и доживљавању музике. Руски композитор и аутор бројних дела из ове области Николај Компанејски сматра да духовна музика има исте циљеве као независна религиозна књижевност или сликарство на библијске теме или теме из Новог завета. Она мора да негује религиозне и моралне ставове и развија наклоност и стимулише интересовање за њих, као и да утиче на развој религиозно-естетске свести (према: Perković-Radak, 2006).

Музика као феномен отвара могућност за различиту врсту искустава, па и религиозна или спиритуална, али их истовремено и не гарантује. Религиозна искуства нису јединствена, а музика је она која може да их илуструје. При изучавању духовне музике наставник би требало да познаје разноликост искустава, вреднујући сличности и разлике међу њима. Ученицима треба да буде предочена природа религиозних идеја која се истражују у текстовима, програмима и насловима духовних дела, или имплицира њихова повезаности са литургијском функцијом, као део схватања значаја ових дела. Ученици треба да разумеју многе начине на које људска бића дају смисао ономе што лежи изван уобичајеног, оног што изазива осећај страхопоштовања и начине на који људи изражавају та веровања и осећања музичким средствима. Комплексност овог задатка је велика, уколико сагледамо узраст и степен

когнитивног развоја ученика и њихово поимање света у основношколском узрасту.

Наставни програм треба да садржи разноврстан религиозно-музички репертоар, поштујући свако дело због његових посебних карактеристика и основних система вредности и на тај начин се отвара свет религијског и музичког искуства ученику. Музички педагози се суочавају са мешавином могућих искустава која се могу описати као музичка, духовна, религиозна, верска, естетска. Ова искуства се укрштају и наставници могу значајно допринети да ученици схвате сличности и разлике између њих. Разумевање ових укрштања између музичког (чулног) и духовног помаже ученицима да боље схвате своју културу (Jorgensen, 1993).

Свако музичко дело се може проучавати колико због својих музичких увида, толико и због духовних и/или верских. Песме духовне тематике могу да допринесу развоју елементарних музичких способности, као што су способност извођења и перцепције ритма, евентуално и интерпретативних способности, памћење музичких целина, разликовање висине тонова. Неке од песама, као што су *Ој, Бадњаче, Бадњаче* или *Божих, Божић благи дан*, својим малим мелодијским опсегом и једноставном ритмичко-мелодијском структуром одговарају извођачким могућностима ученика у основношколском образовању. Кроз богослужбене напеве ученици стичу основна теоријска знања о литургији и њеном значају, химни, опелу, тропару, као и неким музичким појмовима (респонзоријално певање, исон). Српске духовне песме погодне су за издржавања дужих нотних вредности, за вежбање короне, доживљавање споријег темпа и динамичко нијансирање, посебно у тишој динамици (Cicović Sarajlić i Pavlović, 2018).

Када се говори о развојној улози музике, добро је утврђена мисао о оваквој улози у раном детињству. Међутим, ова функција музике, која се до скоро односила на рано детињство, може

да се примени на развој током читавог живота. Пошто је свако људско биће саздано истовремено од ирационалних искустава и своје свесне делатности, и настава Музичке културе састоји се од музичког искуства (слушање) и свесних делатности – (разумевање музике и могућности да се свесно изрази кроз извођење и стваралаштво). Ова два аспекта човека постоје као несвесно и свесно (Јунг), као душа и тело (хришћанска теологија), као дуалност коју треба помирити да би се добило јасно сазнање о смислу живота.

Имајући у виду функције духовне музике у васпитању, образовању и развоју појединца, као и специфичности српске духовне музике и њен допринос развоју наведених музичких способности, поставља се питање присутности ове врсте музике у наставним програмима.

Историјски преглед заступљености српске духовне музике у настави Музичке културе у Србији

Духовна музика је више од једног века имала своје место у наставним програмима основних школа у Србији. Основношколско образовање у 19. веку било је под јаким утицајем цркве, те је ова врста музике била веома присутна. Наиме, још је у трогодишњој основној школи почетком 19. века (1811) донет акт Министарства просвете (Попечитељство просвешченија), по коме се поред осталих предмета учило и Појање (Ђорђевић, 1950), да би се са преласком на четворогодишње школовање (1838), Црквено појање⁴ учило од другог разреда у Кнежевини Србији (Ћунковић, 2016). Од 1844. године постоји посебан предмет у сва четири разреда, а реформом школског система у другој половини 19. века (1863) пред-

4 Посебан осврт на црквено појање дао је Саша Павловић у свом магистарском раду „Мокрањчев Осмогласник са становишта методике музичке писмености”, у коме даје историјски контекст коришћења духовне музике у наставном процесу, као и конкретне методске поступке за савладавање напева из *Осмогласника*.

мет Црквено појање је искључен из наставног програма, али под притиском свештеника убрзо је враћен (Vasiljević, 2000). Спајањем мушке и женске школе 1871. године није се битније променио статус предмета, при чему је предмет Црквено појање назван Певање, и утврђен је фонд часова (2 часа недељно у сва четири разреда), као и садржај предмета који је још увек био подређен, у складу са великим утицајем религије,⁵ богослужењима у цркви (Супковић, 2016). У прва два разреда Певање је првенствено подразумевало црквено појање (одговарање вечерње и јутрење), у трећем разреду била додата и Херувика, да би у четвртм разреду било уведено појање недељних и празничних тропара (Ђурђановић, 2014). Значајне промене у наставном садржају овог предмета уследиле су 1884. године, када је наставним планом, поред црквеног, предвиђено и световно певање, а затим и доношењем Првог јединственог наставног плана и програма за четворогодишње основне школе у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца (1926). Из препоручених песама изостављене су црквене песме, уз могућност подучавања ученика црквеном појању. Почетком 20. века, од школске 1931/32. године, црквено певање се учи у оквиру предмета Верска настава, да би после завршетка Другог светског рата верска настава била укинута, а са њом изостављена превасходно српска духовна музика. У последњој деценији прошлог века, од 1991. године, предложена је *Химна Светиом Сави* као српска духовна композиција за коришћење у оквиру наставних и ваннастав-

них активности предмета Музичка култура у свим разредима. Значајна промена учињена је у наставном програму из 1995. године, када је предложено девет композиција у шестом разреду: *Химна Светиом Сави* Корнелија Станковића; *Молићива* Јосифа Маринковића; *Акаџисџи*, *Херувимска њесме* и *Сџавови из лиџиурџије* Стевана Мокрањца; *Свџаџи мученици* Мите Топаловића; *Ниња сили* Кир Стефана Србина; *Величаније Светиом Цару Лазару* Слободана Атанацковића и *Сџавови из Оџела* Стевана Христића (према: Сисовић Sarajlić i Pavlović, 2018).

Српска духовна музика у наставним програмима

Анализа важећих спискова препоручених композиција за извођење и слушање на предмету Музичка култура у првом циклусу основног образовања и васпитања показује да је од првог до четвртог разреда српска духовна музика присутна са 10% у односу на све препоручене нумере и број часова. У свим разредима заступљена је *Светиосавска химна* за слушање и певање. Остале песме које припадају духовној музици, као *Ој, Бадњаче, Бадњаче; Божић, Божић блаџи дан; Божићна њесма; Помози нам, Вишињи Боже; Херувимска њесма* Николе Србина, које су препоручене за певање и слушање, у групи су са народним песмама. Песме *Ој, Бадњаче, Бадњаче; Божић, Божић блаџи дан; Божићна њесма* су народне песме са духовном тематиком које спадају у групу „божићних” песама. Са овим песмама почиње упознавање ученика са духовном музиком. Оне су погодне за рад са ученицима млађих разреда због малог мелодијског обима и једноставне ритмичке структуре. *Херувимска њесма* Николе Србина, због исона који је присутан током извођења, може бити инспиративна за слушање, као и за представљање двогласног певања ученицима. У првом циклусу основног образовања и васпитања наставни програм предвиђа постепено

5 Од 1884. до 1891. године у оквиру овог предмета учени су следећи црквени напеви: *Амин, Госџоди, џомилиуј, Погај, Госџоди, И всџех и всџа, И духови џвојему, О имени џосџодни, Слава џедџе, Госџоди, Свџаџи Боже, Милосџи мира, Имами ко Госџоду, Оџица и сина, Тјело Хрисџово, Буду имџа Госџодње, Госџод воцарисџа, Једин Свџаџи, Тебе џојем, Роџдсџиство џвоје, Оџиџије воскресеније, Хрисџос воскресе, Оче наш, Слава – блаџослови душе, Слава – једнородни, Блаџословен џрџади, Видџехом светџи исџини, Амин да исџолњаџисџа, Во Јорџање, Тройар храма који се слави, Тройар на Тройице* (према: Сисовић Sarajlić i Pavlović, 2018).

пено увођење духовне музике преко народних песама које имају духовни садржај и тако припрема ученике за духовну музику као важног елемента музичке наставе.

У другом циклусу основног образовања и васпитања најновијим променама у петом разреду предвиђена је *Химна Светиом Сави*. Разлика у односу на претходни циклус је у томе што је, осим за слушање и певање, препоручена и за свирање. На списку препоручених композиција за слушање музике налазе се: народна песма са духовном тематиком *Крстоноше крстиа носе* и композиција *Праї сна* Љубице Марић – кантата заснована на напевима из *Осмојласника* Стевана Стојановића Мокрањца. У шестом разреду предвиђено је више садржаја у области *Човек и музика*, који се баве средњовековном српском духовном музиком. Композиције које су препоручене за слушање су: *Химна Светиом Сави*, *Тебе њојем* Дивне Љубојевић, *Ниња сили* Кир Стевана Србина, *Николе Србина Херувимска њесма, ѓлас груїи*, *Осмојласник: Бої Госїод, ѓлас четїврїи*, *Алилуја, ѓлас шестїи*, *Исаије Србина Светїи Боже (Agius o Teos)* и *Алилуја, Божићни љроїар Рождестїво љвоје, Троїар Светиом Сави*. За певање и свирање препоручене су следеће српске духовне композиције: *Химна Светиом Сави*, црквена химна *Сїаїије*, *Божићни љроїар*, *Молиїва Госїодња Оче наш* ђакона Петра Којића (*Pravilnik o planu nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programi nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 2020). У седмом разреду једна од наставних тема је Развој српске црквене музике, и у њој се већ обрађени садржаји из претходног разреда допуњују детаљнијим разматрањима о карловачком појању. Осим *Химне Светиом Сави*, која је препоручена за слушање, певање и свирање, избор композиција за извођење и слушање које припадају српској духовној музици је широк: *Везак је везла* Дјева Марија, *Божићу, наша радосїи*, *Тебе њојем* Стевана Стојановића Мокрањца, *Божићни љроїар*,

Троїар Светиом Сави, *Помози нам*, *Вишњи Боже*, *Мноїаја љеїа* Корнелија Стаковића. У седмом разреду су у избору композиција духовне песме по први пут одвојене од народних (*Pravilnik o Planu nastave i učenja za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programi nastave i učenja za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 2019). У осмом разреду се, као и у шестом и седмом, посвећује пажња српској духовној музици. Духовне композиције су и у наставном програму за осми разред одвојене од народних. Осим *Химне Светиом Сави*, као композиције за певање и свирање, предвиђене су и: *Божићу, наша радосїи*, *Исаије Србина Алилуја*, *Помози нам, драїи Боже*, *Стевана Стојановића Мокрањца Тебе њојем*, *Буди Имја*, одломци из литургије; *Троїар за Божић*; *Троїар Светиом Сави*; *Корнелија Станковића Мноїаја љеїа* (*Pravilnik o Planu nastave i učenja za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programi nastave i učenja za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 2019).

Анализа спискова препоручених композиција за извођење и слушање на предмету Музичка култура у другом циклусу основног образовања и васпитања пружила нам је увид у заступљеност духовне музике. У петом разреду од укупног броја препоручених композиција три припадају српској духовној музици, што чини око 5% укупног броја, у шестом разреду око 30%, док је у седмом и осмом тај проценат између 15% и 22,5%. Напомињемо да је у наставним програмима од првог до осмог разреда наведено да однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Осталих 30% је дато као могућност наставницима да по сопственом нахођењу, а у складу са могућностима ученика, изврше избор.

Методолошки оквир истраживања

Циљ овог истраживања био је да утврди-мо заступљеност српске духовне музике у на-стави Музичке културе у другом циклусу оп-штеобразовне школе, према мишљењу настав-ника. Имајући у виду наведени циљ, дефини-сали смо и задатке истраживања: (1) утврдити у којој мери је српска духовна музика присут-на у актуелним наставним програмима и пре-порученим садржајима, као и на часовима и (2) коју функцију остварује из перспективе на-ставника. У ту сврху обављено је истраживање на територији града Ниша, на којој се образов-ни рад реализује у 33 основне школе у којима највећи део наставника задужених за извођење наставних садржаја из предмета Музичка култу-ра часове реализује у две и више школа (Табела 1). Коришћени су анкетање и скалирање као истраживачке технике. Поред четири питања којима су прикупљени социодемографски по-даци о наставницима, мишљење наставника ис-питано је путем упитника који је садржао два питања отвореног типа, процењивање степена слагања на петостепеној скали и рангирање. За обраду и процену података коришћена је кван-титативна анализа (дескриптивна статистика), док је статистичка обрада података урађена је у програму SPSS Statistics V23.

Табела 1. Структура узорак

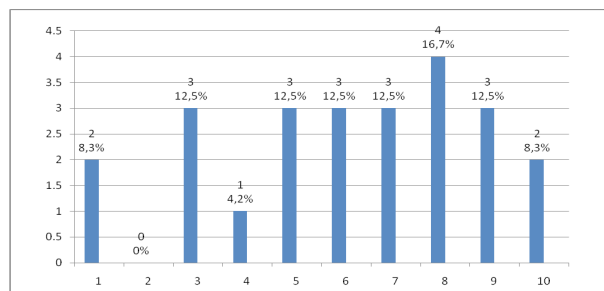
Пол	Године старости			Укупно
	31-40	41-50	Више од 50	
Мушки	1	1	1	3 (12,5%)
Женски	5	8	8	21 (87,5%)
Укупно	6 (25,0%)	9 (37,5%)	9 (37,5%)	24 (100,0%)

Мишљење наставника о духовној музици у основној школи

Најпре су наставници бројевима од 1 до 10 рангирани музику коју најчешће слушају у

слободно време, при чему је број 1 означавао најређе, а број 10 најчешће слушање одређене врсте музике. Понуђено је 14 жанрова пре-ма систематизацији STOMP (енг. *Short Test Of Music Preferences*) (Rentfrow and Gosling, 2003). У Табели 2 приказан је однос наставника према духовној музици.

Табела 2. Преференције духовне музике

Највећи број испитаника (16,7%) је слушање духовне музике рангирало бројем 8. Уколико групишемо резултате, добијамо пода-так да 62,5% наставника слуша духовну музику често, док 37,5% ретко, при чему постотак оних који је слушају најређе и најчешће је исти (8,3%).

Према оцени наставника, духовна му-зика, као и српска духовна музика довољно су заступљене у наставним програмима и препору-ченим садржајима, као и на часовима Музичке културе (Табела 3).

Табела 3. Заступљеност духовне и српске духовне музике

	N	Min	Max	M	SD
Заступљеност духовне музике	24	1	5	3,38	1,09
Заступљеност српске духовне музике	24	1	5	3,25	1,03

Интересовало нас је да ли постоји веза између слушања духовне музике у слободно време и мишљења наставника предмета Му-

зичка култура о овој врсти музике у наставним програмима и на часовима. Применом теста корелације уочено је да учесталост слушања духовне музике у слободно време не утиче на мишљење о задовољавајућој заступљености духовне ($r=-0,69$, $p=0,754$) и српске духовне музике ($r=0,11$, $p=0,604$).

Мишљење наставника о образовној и васпитној функцији српске духовне музике добијен је одговором на питање затвореног типа које се односило на важност присуства ове врсте музике у школи, кући, цркви или на свим местима заједно. Образовну функцију српске духовне музике највећи број испитаника везује за школу - 45,8%. Нешто мањи проценат, 41,7%, сматра да се ова функција остварује без обзира на место, а 12,5% је везује искључиво за кућу. Цркву искључују као место на коме се може остварити образовна функција српске духовне музике. Нешто другачији резултати су добијени када је у питању васпитна функција. Највећи проценат наставника - 62,5% сматра да се васпитна функција остварује без обзира на место извођења или слушања. Четвртина испитаника (25%) истиче и везује остваривање васпитне функције за школу, 8,3% за кућу и свега 4,2% за цркву. Добијени подаци указују да наставници сматрају да српска духовна музика има васпитну функцију, без обзира на то где ученици о њој добијају информације. Сматрају да школа има улогу у остваривању њене образовне улоге (45,8%).

Ове резултате потврђују и одговори наставника на петостепеној скали помоћу које су оцењивали које исходе испуњава обрада наставних јединица чији је садржај повезан са српском духовном музиком на часовима Музичке културе. Понуђена су три исхода: образовни - упознавање са народним обичајима и неговање традиције, васпитни - развијање осећања припадности народу (очување националног идентитета) и развојни - допринос све-

страном развоју личности ученика (Табела 4). Наставници сматрају да духовна музика доприноси васпитању ($M=4,21$; $SD=0,83$), образовању на другом месту ($M=3,92$; $SD=0,97$) и на трећем свестраном развоју личности ($M=3,79$; $SD=0,93$).

Табела 4. Исходи и обрада наставних јединица чији је садржај повезан са српском духовном музиком

Исходи	N	Min	Max	M	SD
Упознавање са народним обичајима и неговање традиције	24	1	5	3,92	0,97
Развијање осећања припадности народу	24	1	5	4,21	0,83
Допринос свестраном развоју личности ученика	24	1	5	3,79	0,93

Наставници сматрају да је изучавање наставног садржаја који је повезан са српском духовном музиком у другом циклусу општеобразовне школе веома важан ($M=4,29$; $SD=0,85$), да им уџбеник који користе омогућава успешну реализацију наставних тема о српској духовној музици ($M=3,25$; $SD=1,22$) и да наставне јединице обрађују у корелацији ($M=3,63$; $SD=1,17$) са наставним предметима као што су веронаука, историја, српски језик.

Без обзира на то што наставници сматрају да довољно познају српску духовну музику ($M=4,08$; $SD=0,88$), наводе да програми стручног усавршавања не доприносе њиховим компетенцијама за реализацију наставних тема чији је садржај повезан са овом врстом музике ($M=2,58$; $SD=1,47$) и да се самообразују из ове области праћењем научне и стручне литературе, путем медија и културних манифестација.

Закључак

Религија и музика су два комплексна феномена о којима не постоје јединствена гледишта. Оно што показују многобројна истраживања је да корене оба феномена можемо пронаћи у далекој прошлости, као и да су универзални у свом постојању. Не постоје културе и народи без религијских представа и музике, без обзира на степен развоја друштва, јер је човек и *homo religiosus* и *homo musicus*.

Иако се српска духовна музика различито дефинише, везује за текст, место извођења, нико не оспорава њене образовне, васпитне, као и развојне функције. Ове функције могу да се тумаче са становишта религије, али и шире, у контексту општег образовања и васпитања. У фокусу нашег разматрања било је присуство српске духовне музике у наставним програмима и препорученим садржајима у другом циклусу основношколског образовања из угла наставника.

Последње деценије 19. и прве половине 20. века, као и последња деценија 20. века и улазак у 21. век, деценије су које су преломне за место и улогу духовне музике у образовању и васпитању младих. Ова констатација је повезана са садржајима наставних програма у основним школама. У периоду доминације религије и цркве задатак музичког образовања у државним школама сводио се на припрему ученика за учешће у религијском животу и црквеним богослужењима. У последњим деценијама 19. века и почетком 20. века увођењем изучавања световне музике, а потом и изостављањем црквених песама из званичних наставних програма, потпуно је маргинализован образовни и васпитни значај српске духовне музике. Слично се десило и на преласку из 20. века у нови миленијум, али у супротном смеру.

Резултатима спроведеног истраживања обезбеђено је мишљење наставника о заступљености и значају српске духовне музике у наставним програмима за Музичку културу у другом циклусу општеобразовне школе. Наставници сматрају да је српска духовна музика у наставним програмима за Музичку културу у другом циклусу општеобразовне школе довољно заступљена, као и да је она, пре свега, значајна за васпитање ученика. Добијени резултати могу се користити и како би се сагледао висок степен слагања наставника да духовна музика доприноси важним образовним, васпитним и развојним исходима, због чега је важно наставити истраживања о овој теми.

Резултати могу бити индикативни да се сагледа тренутно стање, али могу представљати и полазну основу за конципирање потпунијих наставних програма са већим бројем препоручених композиција попут компонованих духовних песама новијег датума, једноставнијих литургијских напева, двогласних напева са исомом, као и више композиција страних и домаћих композитора који су се инспирисали (српском) духовном музиком у својим делима.

Сматрамо да је потребно обавити истраживање на већем броју испитаника, које би обухватило комплетну територију Републике Србије. У фокусу будућих истраживања могу бити постављени исходи и функција духовне музике, као и изазови и препреке са којима се наставници сусрећу током припремања и реализовања наставе Музичке културе са темама из области српске духовне музике. Имајући у виду све изазове у припремању и реализацији ових тема на настави Музичке културе, а истовремено и предности, ово питање добија на значају у будућности основношколског музичког образовања.

Литература

- Bell, C. (1997). *Ritual: Perspectives and Dimensions*. New York: Oxford University Press.
- Cicović Sarajlić, D. J. i Pavlović, B. M. (2018). Istorijski razvoj srpske duhovne muzike i njen vaspitni značaj u nastavi muzičke kulture. *Baština*. 45, 427–446. <https://doi.org/10.5937/bastina1845427C>
- Ćunković, S. (2016). *Školstvo i prosveta u Srbiji u XIX veku*. Beograd: Pedagoški muzej.
- Darvin, Č. (1922). *Čovekovo poreklo*. Beograd: Geca Kon.
- Demmrich, S. (2020). Music as a trigger of religious experience: What role does culture play. *Psychology of Music*. 48 (1), 35–49. <https://doi.org/10.1177/0305735618779681>
- Dissanayake, E. (2008). If music is the food of love, what about survival and reproductive success? *Musicae Scientiae*. 12 (1), 169–195. <https://doi.org/10.1177%2F1029864908012001081>
- Dunbar, R. (2012). On the evolutionary function of song and dance. In: Bannan, N. (Ed.). *Music, language, and human evolution* (201–214). Oxford, UK: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/bl/9780199227341.003.0008>
- Đorđević, Ž. (1950). *Škole i prosveta u Srbiji 1700–1850*. Beograd: Znanje – Preduzeće za udžbenike Narodne Republike Srbije.
- Đurđanović, M. M. (2014). *Nastava muzike u Srbiji u 19. i 20. veku*. Niš: Fakultet umetnosti.
- Elijade, M. (2003). *Sveto i profano*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Golemović, D. (2006). *Čovek kao muzičko biće*. Beograd: Biblioteka XX vek – Knjižare Krug.
- Honing, H. (2013). *Musical cognition: a science of listening*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Honing, H. et al. (2015). Without it no music: cognition, biology and evolution of musicality. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*. 370. 20140088. <https://doi.org/10.1098/rstb.2014.0088>
- Ivanović, N. (2007). *Metodika opšteg muzičkog obrazovanja za osnovnu školu*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Jerotić, V. (1994). Crkvena muzika i religijska osećanja. *Zbornik Matice srpske za scenske umetnosti i muziku*. 15, 17–22.
- Jorgensen, E. R. (1993). Religious Music in Education. *Philosophy of Music Education Review*. 1 (2), 103–114.
- Jung, K. G. (1984b). *Psihološke rasprave*. Novi Sad: Matica srpska.
- Jung, K. G. (1984a). *Duh i život*. Novi Sad: Matica srpska.
- Kavarnos, K. (1978). Crkvena muzika. *Teološki pogledi*. 11 (1–2), 79–88. <https://teoloskipogledi.spc.rs/sr/konstantin-kavarnos:188>
- Kirnarskaya, D. (2009). *The Natural Musician: On Abilities, Giftedness, and Talent*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Kuburić Borović, M. (2011). Stavovi prema duhovnoj muzici u Srbiji. *Religija i tolerancija*. 9 (15), 155–171.
- Mandić, B. (2017). Zastupljenost pravoslavne duhovne muzike u nastavnim sadržajima predmeta Muzička kultura. U: Mandić, B. i Atanasijević, J. (ur.). *Zbornik radova sa XI međunarodnog naučnog skupa, knjiga III* (93–99). Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet u Kragujevcu.
- Marinković, M. T. (2017). Religiozna, duhovna, crkvena muzika – tri Bogom nadahnuta lica muzike. U: Kanački, V. i Pajić, S. (ur.). *Jezič muzike. Muzika i religija & Reč i slika. Ikonografija i ikonografski metod* –

- teorija i primena* (61–72). VI međunarodni naučni skup *Srpski jezik, književnost, umetnost*. 28–29. 10. 2011. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet.
- Merriam, A. P. (1964). *The anthropology of music*. Northwestern University Press.
  - *Nastavni plan i program osnovnog obrazovanja i vaspitanja* (1995). Prosvetni glasnik, br. 5
  - Nikolić, M. (2000). Ko udara tako pozno iliti o fenomenu nove srpske pravoslavne duhovne muzike devedesetih godina dvadesetog veka. *Novi zvuk*. 15, 75–93.
  - O'Brien, N. (2018). Who is listening? A psychoanalytic view on listening phenomena. *New Sound – International Journal of Music*. 52, 131–147. <https://doi.org/10.5937/newso18521310>
  - Palmer, M. (2001). *Frojd i Jung o religiji*. Beograd: Narodna knjiga – Alfa.
  - Patel, A. D. (2010). Music, biological evolution, and the brain. In: Levander, C. and Henry, C. (Eds.). *Emerging Disciplines* (41–64). San Diego: Rice University Press <https://dl.tufts.edu/pdfviewer/00000b85c/4j03d967z>
  - Pavlović, B. M. (2013). Vaspitne vrednosti tradicionalnih narodnih pesama i igara u nastavi Muzičke kulture. *Nastava i vaspitanje*. 63 (4), 668–681.
  - Pavlović, S. (2005). *Mokranjčev Osmoglasnik sa stanovišta metodike muzičke pismenosti* (magistarski rad). Banja Luka: Akademija umjetnosti u Banjoj Luci.
  - Perković, I. (2000). O eshatološkom aspektu srpske crkvene muzike. *Novi zvuk*. 16, 35–41.
  - Perković-Radak, I. (2006). Muzika i pravoslavno bogoslužjenje. Pitanje termina. U: Jeremić-Molnar, D. i Stamatović, I. (ur.). *Muzikološke i etnomuzikološke refleksije* (57–70). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
  - Perković-Radak, I. (2008). *Od anđeoskog pojanja do horske umetnosti / srpska horska crkvena muzika u periodu romantizma (do 1914. godine)* (muzikološke studije – disertacije). Beograd: Katedra za muzikologiju, FMU.
  - Petrović, D. (2000). Predgovor. U: Petrović, D. (prip.). *Notni zbornik crkvenog pojanja po karlovačkom napevu* (5–9). Kragujevac: Kalenić.
  - *Pravilnik o nastavnom programu za šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja* (2018). Prosvetni glasnik, br. 12.
  - *Pravilnik o planu nastave i učenja za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja* (2019). Prosvetni glasnik, br. 11.
  - *Pravilnik o planu nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja* (2020). Prosvetni glasnik, br. 6.
  - *Pravilnik o planu nastave i učenja za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja* (2019). Prosvetni glasnik, br. 5.
  - Rentfrow, P. J. and Gosling, S. D. (2003). The do re mi's of everyday life: The structure and personality correlates of music preferences. *Journal of Personality and Social Psychology*. 84 (6), 1236–1256. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.6.1236>
  - Riesebrodt, M. (2010). *The promise of salvation: a theory of religion*. Chicago: University of Chicago Press.
  - Stanojković, N. i Petrović, N. (2010). Pogled na religiju u teorijama psihologa prve polovine XX veka. *Religija i tolerancija*. 8 (14), 274–279.
  - Stefanović, D. (1989). „Muzika duhovna” Petra Konjovića. U: Stefanović, D. (ur.). *Život i delo Petra Konjovića. Knjiga 2.* (81–89). Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.

- Susanto, S. and Idris, S. (2017). Religion: Sigmund Freud's Infantile Illusions And Collective Neurosis Perspective. *Ar-Raniry International Journal of Islamic Studies*. 4 (1), 55–70.
- Sztajer, S. (2013). The concept of homo religiosus and its philosophical interpretations. *Anglojęzyczny Suplement Przeglądu Religioznawczego*. 1, 17–27.
- Trebješanin, Ž. (2013). Frojdova antropologija i psihološka analiza korena, prirode i funkcije religije. *Kultura*. 140, 173–189.
- Vasile, C. (2013). Homo Religiosus - culture, cognition, emotion. *Social and Behavioral Sciences*. 78, 658–661. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.04.370>
- Velimirović, M. (2000). Duhovna muzika na Balkanu. *Novi zvuk*. 16, 7–16.
- Žunić, D. (2008). *Vesela estetika*. Beograd: Altera.

Summary

Spiritual music is said to have many functions: from religious, pedagogical, to educational and developmental functions. Reducing spiritual music, particularly Serbian spiritual music, solely to a tool for awakening one's religious feelings had a negative impact on studying this type of music in Serbian education in the post-war period. However, in the last decade of the previous century, Serbian spiritual music was incorporated in the curricular content of Music Education in primary schools. Bearing this in mind, the authors of the paper set the aim of their research – to determine the representation of Serbian spiritual music in teaching Music Education in the second cycle of general education, as well as its significance according to teachers' opinions. In order to contribute to this endeavour of national importance, the authors conducted research to investigate how much is Serbian spiritual music present in the current curricula, recommended contents, and music lessons, and what is its function from teachers' perspective. The research results, obtained on a sample of 24 teachers from the territory of the city of Niš, show that teachers attach importance to covering this content in their music lessons, they believe that this type of music is sufficiently represented in the curricula, and that they self-educate on this topic. The results illustrate the current situation which can be a starting point for potential modifications of the curricula in terms of expanding the content related to Serbian spiritual music.

Keywords: *music, Serbian spiritual music, curriculum, teachers' attitudes, students*